

SMERNICA
K PREVENCIÍ A RIEŠENIU ŠIKANOVANIA
ŽIAKOV

ZŠ POŽIARNICKÁ
KOŠICE

Obsah:

Smernica k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov.....	3
Článok 1 Úvodné ustanovenia.....	3
Článok 2 Charakteristika šikanovania.....	3
Článok 3 Prevencia šikanovania.....	6
Článok 4 Metódy riešenia šikanovania.....	7
Článok 5 Opatrenia na riešenie šikanovania.....	9
Článok 6 Výchovné opatrenia.....	10
Článok 7 Spolupráca školy s orgánmi činnými v trestnom konaní a orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately.....	10
Článok 8 Spolupráca školy so zákonnými zástupcami žiakov, osobami, ktoré sa osobne starajú o dieťa alebo zariadením, v ktorom je žiak umiestnený na základe rozhodnutia súdu.....	11
....	11
Článok 9 Opatrenia na prevenciu šikanovania v školskom roku.....	12
Článok 10 Zrušovacie ustanovenie.....	12
Článok 11 Účinnosť.....	12
PRÍLOHA.....	13
....	13
Preventívny program.....	14

Smernica k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov

V súlade so smernicou č. 36/2018 Ministerstva školstva Slovenskej republiky z 1. septembra 2018 k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach vydávam Smernicu k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov ZŠ Požiarnická 3, Košice (ďalej len Smernica).

Článok 1 Úvodné ustanovenia

(1) Táto smernica upravuje základné znaky, formy a prejavy šikanovania detí a žiakov (ďalej len „žiak“), možnosti preventívneho pôsobenia a metódy riešenia šikanovania žiakov v nadväznosti na zodpovednosť školy a školského zariadenia podľa § 144 ods. 1 písm. o) a § 153 ods. 1 zákona a na práva žiaka podľa § 144 ods. 1 písm. i) a k) zákona.

(2) Ustanovenia tejto smernice o škole sa rovnako vzťahujú aj na školské zariadenie.

Článok 2 Charakteristika šikanovania

(1) **Šikanovaním rozumieme** správanie sa žiaka, ktorého úmyslom je ublíženie, ohrozenie alebo zastrašovanie iného žiaka. Ide o úmyselný spravidla opakovaný útok voči žiakovi alebo skupine žiakov, ktorí sa z rôznych dôvodov nevedia alebo nemôžu účinne brániť.

(2) **Podstatou šikanovania** je najmä

- a) úmysel ublížiť druhému fyzicky alebo psychicky,
- b) agresia jedného žiaka alebo skupiny žiakov,
- c) prevaha agresora alebo skupiny agresorov nad obeťou.

(3) **Šikanovanie sa môže prejavovať**

- a) **v priamej forme**, najmä fyzickými útokmi, urážaním, nadávkami, posmechom, zosmiešnením, príkazmi agresora vykonať určitú vec proti vôli obeť, odcudzením vecí, vyhrážaním, zastrašovaním, vydieraním, zneužitím osobných údajov, fotografií, šírením nepravdivých informácií alebo kyberšikanovaním alebo
- b) **v nepriamej forme**, najmä prehliadaním, ignorovaním, zámerným vyčleňovaním z kolektívu alebo nedobrovoľným vystavovaním agresívnym situáciám.

(4) **Kyberšikanovaním** je priama forma šikanovania, pri ktorej ide o zneužitie informačno-komunikačných technológií (najmä telefónu, tabletu, internetu a sociálnych sietí) na úmyselné ohrozenie, ublíženie alebo zastrašovanie, pričom sa často vyskytuje v spojení s inými formami šikanovania.

- (5) **Kyberšikanovanie** má najčastejšie tieto znaky:
- a) sociálna prevaha alebo psychická prevaha agresora, nie je nutná fyzická prevaha,
 - b) agresor vystupuje často anonymne,
 - c) útok nevyžaduje fyzický kontakt agresora a obeť,
 - d) agresor spravidla nevidí priamu emocionálnu reakciu obeť na útok s ohľadom na anonymitu a odstup, ktoré informačno-komunikačné technológie umožňujú,
 - e) útoky sa šíria prostredníctvom internetu podstatne rýchlejšie ako inými spôsobmi,
 - f) útoky sú prístupné veľkému množstvu osôb,
 - g) agresor je schopný uskutočniť útok z rôznych miest,
 - h) útoky môžu mať dlhšie trvanie v čase,
 - i) obeť nemusí o napadnutí dlhšiu dobu vedieť,
 - j) obeť nemusí byť schopná identifikovať agresora,
 - k) zverejnené informácie, fotografie a audiozáznamy a videozáznamy môže byť náročné odstrániť z internetu.
- (6) Šikanovanie môže naplňať skutkovú podstatu trestného činu alebo priestupku.
- (7) **Aktéri šikanovania:**
- a) **agresor** – často ide o jedincov:
 1. nadpriemerne telesne zdatných, silných, obratných (hlavne pri fyzických útokoch),
 2. s vysokou inteligenciou, ktorá umožňuje vymýšľať rafinované formy agresie, čím môže nahrádzať nedostatok fyzickej sily,
 3. sebaistých, neúzkostných, často však poškodených nevhodnou výchovou,
 4. typická je túžba dominovať, ovládať druhých, bezohľadne sa presadzovať,
 5. ľahko sa urazia, sú vzťahovační,
 6. ubližovať druhým je pre neho radosť,
 7. určitú úlohu zohráva temperament jedinca (vznetlivosť, impulzivita), hlavne vtedy, ak je posilňovaný rodinnou výchovou (nedostatok záujmu, citový chlad, ponižovanie, fyzické násilie, agresívne správanie rodičov),
 8. ktorí sa chcú týmto spôsobom zaradiť do partie
 - b) **obeť** – môže sa ňou stať ktokoľvek, väčšinou ide o:
 1. nové dieťa v kolektíve
 2. príliš zrelé, šikovné, jemné, citlivé dieťa
 3. dieťa s handicapom (zvláštnosťou)
 4. dieťa, ktoré má málo kamarátov v škole
 5. dieťa, ktoré ťažšie nadväzuje kontakty
 6. dieťa so sociálne slabšej vrstvy (menej atraktívne oblečenie, hygienická zanedbanosť) a pod
 - c) **rozpoznanie obeť šikanovania**
 1. dieťa je cez prestávky často samé, ostatné deti o neho nejavia záujem,
 2. pri skupinových športoch je dieťa volené do družstva často posledné,
 3. cez prestávky vyhľadáva blízkosť učiteľov,
 4. pôsobí smutne až depresívne, máva blízko k plaču,
 5. zhoršujú sa jeho školský prospech, niekedy náhle,
 6. jeho veci sú poškodené alebo zničené,
 7. má odreniny, modriny, škrabance, ktoré nevie vysvetliť,
 8. často ho pred odchodom do školy pobolieva hlava, brucho.
- (8) Žiak, ktorý je agresorom, môže byť trestne stíhaný najmä za trestný čin
- a) ublíženia na zdraví, ¹⁾
 - b) obmedzovania osobnej slobody, ²⁾
 - c) lúpeže, ³⁾

d) vydierania, ⁴⁾

¹⁾§ 155 Trestného zákona.

²⁾§ 183 Trestného zákona.

³⁾§ 188 Trestného zákona.

⁴⁾§ 189 Trestného zákona.

e) hrubého nátlaku, ⁵⁾

f) nátlaku, ⁶⁾

g) porušovania domovej slobody, ⁷⁾

h) sexuálneho násillia, ⁸⁾

i) sexuálneho zneužívania, ⁹⁾

j) krádeže, ¹⁰⁾

k) neoprávneného užívania cudzej veci, ¹¹⁾

l) poškodzovania cudzej veci, ¹²⁾

m) nebezpečného vyhrážania sa, ¹³⁾

n) nebezpečného prenasledovania, ¹⁴⁾

o) výroby detskej pornografie, ¹⁵⁾

p) rozširovania detskej pornografie, ¹⁶⁾

q) prechovávanlia detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení, ¹⁷⁾

r) ohovárania. ¹⁸⁾

(9) Šikanovanie môže naplňnať skutkovú podstatu priestupku proti občianskemu spolunažívaniu ¹⁹⁾ alebo priestupku proti majetku. ²⁰⁾

(10) Skutočnosť, že fyzická osoba nie je trestne zodpovedná z dôvodu nízkeho veku ²¹⁾ nie je prekážkou na podanie žaloby vo veci náhrady škody, ktorú žiak spôsobil na majetku alebo vo veci náhrady ujmy, ktorú žiak spôsobil na zdraví. Zákonný zástupca žiaka a žiak zodpovedajú za škodu spoločne a nerozdielne.

(11) Pedagogický zamestnanec alebo odborný zamestnanec, ktorému je známy prípad šikanovania a neprijme žiadne opatrenie, môže byť stíhaný najmä za trestný čin

a) neprekazenie trestného činu, ²²⁾

b) neoznámenie trestného činu ²³⁾ alebo

c) ublíženie na zdraví. ²⁴⁾

⁵⁾§ 190 Trestného zákona.

⁶⁾§ 192 Trestného zákona.

⁷⁾§ 194 Trestného zákona.

⁸⁾§ 200 Trestného zákona.

⁹⁾§ 201 až 201b Trestného zákona.

¹⁰⁾§ 212 Trestného zákona.

¹¹⁾§ 215 Trestného zákona.

¹²⁾§ 245 Trestného zákona.

¹³⁾§ 260 Trestného zákona.

¹⁴⁾§ 360a Trestného zákona.

¹⁵⁾§ 368 Trestného zákona.

¹⁶⁾§ 369 Trestného zákona.

¹⁷⁾§ 370 Trestného zákona.

¹⁸⁾§ 373a Trestného zákona.

¹⁹⁾§ 49 zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

²⁰⁾§ 50 zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

²¹⁾§ 22 Trestného zákona.

²²⁾§ 341 Trestného zákona.

²³⁾§ 340 Trestného zákona.

²⁴⁾§ 158 Trestného zákona.

Článok 3 Prevenia šikanovania

- (1) Prevenia šikanovania sa zabezpečuje najmä formou
- a) súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu vrátane pozitívneho vplyvu osobnosti pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca v rámci každodenného vyučovania, obsahového zamerania a didaktiky predmetov a prierezových tém
 1. osobný a sociálny rozvoj,
 2. mediálna výchova,
 3. multikultúrna výchova,
 4. ochrana života a zdravia,
 5. výchova a vzdelávanie k ľudským právam,
 6. výchova k občianstvu,
 7. boj proti extrémizmu,
 8. výchova k manželstvu a rodičovstvu a
 - b) súťaží, hier, prednášok alebo diskusií organizovaných školou alebo organizovaných inými relevantnými subjektmi.
- (2) Riaditeľ školy, koordinátor prevencie a triedny učiteľ priebežne informujú zákonných zástupcov, opatrovníka, osoby, ktorým súd zveril dieťa do osobnej starostlivosti²⁵⁾ alebo do pestúnskej starostlivosti alebo do starostlivosti budúcich osvojiteľov²⁶⁾ (ďalej len „osoba, ktorá sa osobne stará o dieťa“) alebo zariadenie, v ktorom je žiak umiestnený na základe rozhodnutia súdu o preventívnych činnostiach školy. Pri realizácii preventívnych činností školy riaditeľ školy, koordinátor prevencie a triedny učiteľ venujú zvýšenú pozornosť efektívnosti týchto činností. Za efektívnu stratégiu v príslušnej oblasti sa nepovažujú jednorazové činnosti, kultúrne podujatia, moralizovanie a zastrasovanie.
- (3) Riaditeľ školy, koordinátor prevencie a triedny učiteľ vopred preveria navrhované preventívne činnosti školy s cieľom predísť nežiaducemu vplyvu neodborných činností, ako aj škodlivému vplyvu kultov, siekt či extrémistických organizácií na žiakov.
- (4) Riaditeľ školy oboznamuje s podstatou, formami a nebezpečnými dôsledkami šikanovania
- a) všetkých žiakov príslušnej školy a ich zákonných zástupcov,
 - b) zamestnancov školy príslušnej školy,
 - c) osoby, ktoré sa osobne starajú o dieťa,
 - d) zariadenie, v ktorom je žiak umiestnený na základe rozhodnutia súdu.
- (5) Riaditeľ školy zodpovedá za systémové aktivity školy v oblasti prevencie šikanovania. Pri príprave a realizácii celoškolskej stratégie najmä
- a) vytvára pozitívne prostredie v škole,
 - b) podporuje prosociálne správanie a vzťahy detí,
 - c) určuje v školskom poriadku pravidlá
 1. správania sa vrátane sankcií za ich porušenie,
 2. používanie informačno – komunikačných technológií (mobilných telefónov, tabletov, počítačov a iných komunikačných technológií) v priestoroch školy,
 - d) rozpracúva podrobnosti prevencie a riešenia šikanovania žiakov vo vnútornom predpise školy,

²⁵⁾§ 48 Zákona č. 36/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

²⁶⁾§ 103 Zákona č. 36/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov.

- e) zabezpečuje v súlade s pracovným poriadkom školy zvýšený dozor pedagogických zamestnancov cez prestávky, pred začiatkom vyučovania, po jeho skončení a v čase mimo vyučovania, najmä v priestoroch, kde k šikanovaniu už došlo alebo by k nemu mohlo dochádzať,
- f) oboznamuje pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov so spôsobom oznamovania šikanovania a preverovania šikanovania,
- g) informuje o postupe pri zistení šikanovania, najmä
 1. pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov
 2. žiakov
 3. zákonných zástupcov žiaka
 4. osoby, ktoré sa osobne starajú o dieťa
 5. zariadenie, v ktorom je žiak umiestnený na základe rozhodnutia súdu,
- h) zabezpečuje zverejnenie kontaktných údajov inštitúcií, ktoré sa prevenciou a riešením šikanovania zaoberajú,
- i) určuje v pracovnom poriadku školy povinnosť zamestnancov školy oznamovať podozrenie zo šikanovania,
- j) zabezpečuje vzdelávanie pedagogických zamestnancov v oblasti prevencie šikanovania, vrátane kyberšikanovania, prostredníctvom zvyšovania digitálnej gramotnosti učiteľov,
- k) spolupracuje s odbornými zamestnancami príslušného centra pedagogicko – psychologického poradenstva a prevencie (ďalej len „centrum“) a ďalšími odbornými pracoviskami poradenských služieb a preventívnych služieb v regióne,
- l) zapája do prevencie šikanovania žiacku školskú radu, radu školy a zriaďovateľa.

Článok 4

Metódy riešenia šikanovania

- (1) Riaditeľ školy alebo ním poverená osoba zostavuje tím zamestnancov školy, ktorý navrhuje a zabezpečuje odborný postup pri riešení šikanovania.
- (2) Riaditeľ školy alebo ním poverená osoba pri zisťovaní a preverovaní šikanovania najmä
 - a) zabezpečí bezodkladnú pomoc obetiam a ochranu obetí,
 - b) zabezpečí dozor v triede, kde sa preveruje šikanovanie,
 - c) vykonáva opatrenia na zabránenie novej krivej výpovede agresora jeho izoláciou počas preverovania šikanovania,
 - d) preveruje šikanovanie bezodkladne v čase, keď agresor nie je ešte dohodnutý na spoločnej výpovedi s obeťou, svedkami alebo inými osobami, ktoré na šikanovanie upozornili,
 - e) zabezpečí, aby obeť nebola konfrontovaná s agresorom,
 - f) zabezpečí zistenie vhodných svedkov a uskutočnenie individuálnych rozhovorov alebo konfrontačných rozhovorov so svedkami,
 - g) uchováva dôkazy pri podozrení na kyberšikanovanie v spolupráci s koordinátorom informatizácie alebo externým expertom,
 - h) kontaktuje vo vzťahu k obeť, agresorovi a svedkovi šikanovania
 1. zákonných zástupcov
 2. osoby, ktoré sa osobne starajú o dieťa
 3. zariadenie, v ktorom je žiak umiestnený na základe rozhodnutia súdu

4. zariadenie sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, v ktorom je umiestnený
- i) kontaktuje miestne príslušné centrum,
 - j) zabezpečí použitie anonymnej dotazníkovej metódy,
 - k) vedie písomné záznamy o riešení jednotlivých prípadov šikanovania,
 - l) zabezpečí pri rozhovoroch prítomnosť najmenej dvoch pedagogických zamestnancov alebo odborných zamestnancov,
 - m) ohlasuje príslušným útvarom Policajného zboru podozrenie na spáchanie priestupku alebo trestného činu.²⁷⁾

Rozhovor s obeťou

- necháme dieťa samostatne hovoriť, citlivo ho povzbudzujeme, aby hovorilo čo najviac,
- po spontánnej výpovedi sa začneme pýtať na všetky podrobnosti,
- otázky: "Čo sa stalo? Kde sa to stalo? Kto čo urobil? Ako sa správali ostatní prítomní?"
- obeť uistíme o svojej ochrane,
- môžeme dieťa požiadať, aby celý incident napísalo,
- ak je viditeľné zranenie, upovedomíme lekára, prípadne políciu,
- upovedomíme rodičov,
- na otvorenú konfrontáciu dieťa neprehovárime, iba mu to navrhujeme, ak nesúhlasí, znovu ho ubezpečíme o ochrane,
- pozor na falošné obvinenia.

Rozhovor s agresorom

- skôr ako začneme naostro vyšetrovať, zvážime, aká je možnosť agresora usvedčiť,
- ak je táto možnosť veľmi malá, hlavne v prípade strachu a obáv obeť, musíme sa uspokojiť s tým, že urobíme všetko pre ochranu obeť,
- otvorene povieme o obvinení a sleduje reakcie (chránime obeť i svedkov),
- hovoríme pokojne, neoddáваме sa prípadnému hnevu,
- necháme samostatne hovoriť agresora, prípadne mu dáme celú situáciu napísať,
- kladieme mu jasné a presné otázky,
- kým prípad nie je vyriešený, neodsudzujeme,
- aj v prípade vyriešeného problému odsúdime čin, nie celú osobnosť (ako človek má šancu na nápravu),
- informujeme o možných sankciách a ďalšom postupe.

Rozhovor so svedkami

- individuálne rozhovory,
- kladieme konkrétne otázky (kto, kedy, ako),
- v prípade, že sa nám nedarí, použijeme takú otázku z ktorej sa už predpokladá, že dieťa určitú vec videlo "Kde si bol, keď . . ." namiesto "Ublížil X žiak žiakovi Y",
- dobré sú otázky, na ktoré sa nedá odpovedať áno - nie – neviem,
- musíme čeliť výhovorkám.

²⁷⁾V prípade podozrenia na spáchanie trestného činu sa uvedené ohlasuje orgánom činným v trestnom konaní, t.j. policajtovi alebo prokurátorovi. V prípade podozrenia na spáchanie priestupku sa uvedené ohlasuje príslušnému okresnému úradu.

Rozhovor s rodičmi obeť

- informujeme ich o celom priebehu vyšetrovania,
- ubezpečíme ich o ochrane ich dieťaťa,
- snažíme sa dohodnúť na spolupráci.

Rozhovor s rodičmi agresora

- rodičov pozveme na rozhovor,
- oboznámime ich o priebehu vyšetrovania, o podstate činu i o celkovom správaní sa dieťaťa v škole,
- u týchto rodičov, ktorí nemajú záujem spolupracovať, a ktorí priamo negatívne ovplyvnili správanie svojho dieťaťa, rozhovor zbytočne nepredlžujeme, oboznámime ich s možnými sankciami a o ďalšom postupe,
- zápis z rozhovoru im dáme podpísať.

Oboznámenie triedy

- oznámime spolužiakom, či a ako budú vinníci potrestaní,
- vo vážnejších prípadoch by mal toto rokovanie viesť riaditeľ školy,
- v prípade obáv o bezpečnosť obeť od tohto kroku upustíme.

Článok 5**Opatrenia na riešenie šikanovania**

(1) Opatreniami na riešenie šikanovania pre obeť a jej zákonných zástupcov, osoby, ktoré sa osobne starajú o dieťa a zariadenie, v ktorom je obeť umiestnená na základe rozhodnutia súdu sú najmä

- a) odporúčanie vyhľadať individuálnu odbornú starostlivosť centra,
- b) zabezpečenie skupinového intervenčného programu v spolupráci s centrom,
- c) zaistenie bezpečia obeť,
- d) zabezpečenie informovania a poradenstva pre rodičov obeť.

(2) Opatreniami na riešenie šikanovania pre agresora a jej zákonných zástupcov, osoby, ktoré sa osobne starajú o dieťa a zariadenie, v ktorom je obeť umiestnená na základe rozhodnutia súdu sú najmä

- a) odporúčanie zákonným zástupcom agresora vyhľadať odbornú starostlivosť centra,
- b) preloženie agresora do inej triedy alebo do inej výchovnej skupiny, ak je agresor schopný stále ohrozovať svoje okolie,
- c) uloženie výchovného opatrenia - napomenutie a pokarhanie triednym učiteľom, pokarhanie riaditeľom školy; zníženie známky zo správania.

(3) V mimoriadnych prípadoch sa môžu použiť ďalšie opatrenia:

- a) odporúčanie rodičom umiestniť žiaka na dobrovoľný diagnostický pobyt do miestne príslušného DC, prípadne do liečebno-výchovného sanatória,
- a) oznámenie príslušnému Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny – sociálno-právna ochrana detí za účelom využitia nutných výchovných opatrení v prospech maloletého v zmysle zákona č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci, v znení neskorších predpisov,
- b) oznámenie príslušnému útvaru Policajného zboru SR, ak došlo k závažnejšiemu prípadu šikanovania, pri ktorom je podozrenie, že bol spáchaný trestný čin alebo čin inak trestný (u maloletých).

(4) Pedagogický zamestnanec alebo odborný zamestnanec je povinný šikanovanie, alebo podozrenie zo šikanovania medzi žiakmi bezodkladne riešiť a každej jeho obeť bezodkladne poskytnúť pomoc.

Článok 6

Výchovné opatrenia

- (1) Je veľmi dôležité premyslieť, akým spôsobom budeme udeľovať odmeny a tresty. Výchovný účinok môže mať trest aj odmena pre ostatných (nie toho koho sa priamo dotýka) len vtedy, keď sú o ňom adresne informovaní ako o dôsledku skutočného správania. Znamená to pre ostatných aj potvrdenie toho, že to čo sme vyhlásili myslíme vážne a sami dodržiavame a že ponosú reálne dôsledky za svoje správanie. Tu je potrebné opatrne zvažovať, aký účinok bude mať určitá forma zverejnenia.
 - Môžeme totiž vyvolať pocit falošného hrdinstva pri vyhlásení a osobnom pranierovaní vinníka na verejnom zhromaždení školy.
 - Vyvolanie nenávisťi voči obeti predhodenej davu bez možnosti brániť sa tiež nie je žiaduce.
 - Anonymné a neosobné vyhlásenie cez rozhlas zasa nevyvolá silné emocionálne zážitky, ktoré pomáhajú tvoriť pocit vlastnej zodpovednosti za svoje činy.
- (2) Predvoláme rodičov a urobíme pohovor so žiakom v prítomnosti rodičov, triedneho učiteľa, výchovného poradcu a riaditeľa. Odlíšime, či ide o prvý prípad - vtedy nejde o šikanovanie - alebo nie. Aj pri prvom prípade však posúdime závažnosť (intenzita prípadu) a podľa toho volíme výchovné opatrenia. Ak ide o opakovaný prípad, posúdime tiež závažnosť, resp. formu šikanovania.
- (3) V prípade tvrdých (silných) foriem nasleduje zníženie známky zo správania. V prípade, že má takéto šikanovanie znaky trestného činu, oznámime vec polícii, alebo odporučíme rodičom šikanovaného, aby podali trestné oznámenie. Treba povedať, že takéto prípady sa väčšinou odhalia, až keď vypukne tzv. aféra a šikanovaný alebo spácha samovraždu, alebo tento teror už nemôže vydržať a prehovorí - vtedy prehovorí aj iní a aj pedagógovia.
- (4) V prípade mäkkých foriem nasleduje výchovné opatrenie a ak sa opakujú tieto znovu, zníženie známky zo správania. Mäkké formy sú napr. posmievanie sa, hanlivé prezývanie, urážky, urážanie národnosti, rodičov a pod. Ani k týmto formám nemôžeme byť tolerantní. Cieľom preventívnych opatrení je, aby sme k týmto sankčným opatreniam museli siahť čo najmenej.

Článok 7

Spolupráca školy s orgánmi činnými v trestnom konaní a orgánom sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately

- (1) Riaditeľ školy je povinný oznámiť orgánom činným v trestnom konaní podozrenie, že žiak sa dopustil
 - a) šikanovania,
 - b) spáchania trestného činu uvedeného v čl. 2 ods. 7 alebo opakovane páchal priestupky uvedené v čl. 2 ods. 8 v súvislosti so šikanovaním.
- (2) Riaditeľ školy je povinný orgánu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately oznámiť
 - a) podozrenie podľa odseku 1,
 - b) skutočnosti, ktoré ohrozujú obeť, agresora alebo svedkov,
 - c) opatrenia, ktoré prijal podľa článku 4, článku 5 alebo článku 6.

Článok 8

Spolupráca školy so zákonnými zástupcami žiakov, osobami, ktoré sa osobne starajú o dieťa alebo zariadením, v ktorom je žiak umiestnený na základe rozhodnutia súdu

- (1) Pri podozrení na šikanovanie žiaka spolupracujú riaditeľ školy, koordinátor prevencie, výchovný poradca, ďalší pedagogickí zamestnanci a odborní zamestnanci s rodinou obete a s rodinou agresora.
- (2) Nedá sa však predpokladať, že rodičia budú vždy hodnotiť situáciu objektívne, preto sa odporúča upozorniť ich na to, aby si všímali možné príznaky šikanovania a ponúknúť im pomoc. Rodičom žiakov sa odporúča upozorniť najmä na to, aby si všímali týchto možných príznakov šikanovania:
 - Za dieťaťom neprichádzajú domov spolužiaci alebo iní kamaráti
 - Dieťa nemá kamaráta, s ktorým by trávil voľný čas, s ktorým by si telefonovalo a pod., nie je pozývané na návštevu k iným deťom.
 - Nechutí ísť ráno do školy (zvlášť, keď skôr malo dieťa školu rado). Dieťa odkladá odchod z domova, prípadne je na ňom možno pri starostlivom pozorovaní pozorovať strach. Strata chuti do jedla.
 - Dieťa nechodí do školy a zo školy najkratšou cestou, prípadne strieda rôzne cesty, prosí o dovoz či odvoz autom, chodí domov zo školy hladné (agresori mu berú desiatu alebo peniaze na desiatu).
 - Dieťa zaspáva s plačom, má nepokojný spánok, kričí zo sna, napr. "Nechajte ma!".
 - Dieťa stráca záujem o učenie a schopnosť sústrediť sa na učenie.
 - Dieťa je doma smutné či apatické, alebo sa objavujú výkyvy nálad, zmienky o možnej sebevražde. Odmieta zveriť sa s tým, čo ho trápi.
 - Dieťa žiada o peniaze, pričom udáva nevierohodné dôvody (napríklad opakovane hovorí, že ich stratilo), prípadne doma kradne peniaze.
 - Dieťa nápadne často hlási stratu osobných vecí. Je neobvykle nečakane agresívne k súrodencom alebo iným deťom, možno prejavuje i zlosť voči rodičom.
 - Dieťa sa sťažuje na neurčité bolesti brucha alebo hlavy, možno ráno zvracia, snaží sa zostať doma. Svoje zdravotné ťažkosti môže preháňať, prípadne i simulovať (manipulácia s teplomerom a pod.).
 - Dieťa sa vyhýba dochádzke do školy, zdržuje sa doma viac, ako malo vo zvyku.
- (3) Pedagogickí zamestnanci a odborní zamestnanci dbajú pri rozhovore so zákonným zástupcom obete, agresora alebo svedka najmä na zachovanie dôvernosti informácií.
- (4) Riaditeľ školy môže odporučiť zákonným zástupcom agresora a osobám, ktoré sa osobne starajú o dieťa alebo zariadeniu, v ktorom je umiestnený na základe rozhodnutia súdu, umiestniť agresora na dobrovoľný diagnostický pobyt do diagnostického centra alebo do liečebno-výchovného sanatória.
- (5) O úkonoch podľa tohto článku osoba poverená riaditeľom školy vyhotovuje zápis, z ktorého po jednom vyhotovení poskytne každej zo zúčastnených osôb.

Článok 9

Opatrenia na prevenciu šikanovania v školskom roku

1. úloha: Dôsledne vykonávať pedagogický dozor.

Termín: stály

Zodpovední: všetci pedagogickí zamestnanci

2. úloha: Oznámiť prípady šikanovania riaditeľstvu školy. Prijat' neodkladne opatrenia na ochranu obete.

Termín: stály

Zodpovední: všetci zamestnanci školy

3. úloha: Oboznámiť s obsahom Smernice všetkých žiakov, rodičov a zamestnancov školy.

Termín: september

Zodpovední: triedni učitelia, vedúca HPÚ

Článok 10

Zrušovacie ustanovenie

Zrušuje sa Metodické usmernenie č. 7/2006-R z 28. marca 2006 k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach.

Článok 11

Účinnosť

Smernica nadobúda účinnosť 3.septembra 2018.

Košice, 3. septembra 2018

PaedDr. Antónia Mündelová
riaditeľka školy

PRÍLOHA

Preventívny program

v súlade so Smernicou č. 36/2018 z 1. septembra 2018 k prevencii a riešeniu
šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach

Vypracovala : Mgr. Denisa Pikulová

Školský rok: 2018/2019

PREVENTÍVNY PROGRAM

Preventívny program školy a školského zariadenia je strategický plán realizácie preventívnych aktivít počas školského roka, ktoré sú určené pre žiakov a pedagogických zamestnancov školy a školského zariadenia. Jeho zostavenie vychádza z monitoringu a pedagogickej diagnostiky správania žiakov v školskom prostredí za predchádzajúce obdobie. Preventívny program definuje význam preventívnych aktivít, ciele preventívnej intervencie a cieľovú skupinu pre ktorú je určený.

Čl.1 Úvodné ustanovenia

Tento pokyn sa vydáva za účelom prevencie a riešenia šikanovania, násilia a sociálno - patologických javov žiakov v škole.

Čl.2 Pôsobnosť

Tento program sa vzťahuje na činnosť

- a) školy
- b) školského klubu detí

Čl. 3 Charakteristika pojmov

Šikanovanie

Šikanovaním rozumieme akékoľvek správanie žiaka alebo žiakov, ktorého zámerom je ublíženie inému žiakovi alebo žiakom, prípadne ich ohrozenie alebo zastrasovanie. Ide o ciele a opakované použitie násilia voči takému žiakovi alebo skupine žiakov, ktorí sa z najrôznejších dôvodov nevedia alebo nemôžu brániť. Šikanovanie sa prejavuje v rôznych podobách, ktoré môžu mať následky na psychickom a fyzickom zdraví.

Vývoj šikanovania

Štádiá šikanovania:

V **prvom štádiu** ide o mierne, prevažne psychické formy násilia, kde sa okrajový člen skupiny necíti dobre, je neoblúbený, nemilovaný a neuznávaný. Ostatní členovia skupiny ho viac či menej odmietajú, nerozprávajú sa s ním, ohovárajú ho.

V **druhom štádiu** stúpa v skupine napätie, šikanované deti slúžia ako „ventil“. Spolužiaci sa prostredníctvom nich zbavujú svojich nepríjemných pocitov, ktoré pramenia buď z očakávanej ťažkej písomky, z konfliktu s učiteľom alebo len z toho, že chodenie do školy ich jednoducho obťažuje. Vtedy dochádza k tvrdšej manipulácii a objavuje sa prvá fyzická agresivita. Ďalším dôvodom, ktorý smeruje k vývoju šikanovania je aj to, keď spolužiaci spolu trávajú viac času, môžu medzi sebou vytvárať hlbšie sociálne väzby.

V **tretom štádiu** je veľmi dôležité, aby sa tým jednotlivcom, ktorí sa dopúšťajú šikanovania, postavila do cesty nejaká prekážka. Agresori začínajú spolu systematicky spolupracovať a šikanovať najvhodnejšie obeť, čiže najslabších jedincov v skupine.

Vo **štvrtom štádiu** je veľmi dôležité aby sa v triede vytvorila silná férová podskupina, ktorá bude schopná oponovať činnosti agresorov. V prípade, ak by sa takáto skupina nevytvorila, normy tyranov sú prijaté a stávajú sa nepísaným zákonom.

V **piatom štádiu** sú normy agresorov prijaté a rešpektované všetkými členmi skupiny. Samotná skupina sa rozdeľuje na otrokárov a otrokov. Otrokári využívajú na otrokoch všetko, čo sa dá využiť, či už to sú materiálne hodnoty, alebo školské vedomosti.

Čl. 4 Druhy prevencie šikanovania

Rozlišujeme tri druhy prevencie:

1. **primárna prevencia** je orientovaná na deti, u ktorých sa nevyskytli problémy s agresivitou, je zameraná na formovanie hodnôt a pozitívnych medziľudských vzťahov,
2. **sekundárna prevencia** sa zameriava na prácu s deťmi so sklonsmi k agresii, s poruchami správania, odstraňovanie príčin, ktoré nevhodné správanie vyvolávajú,
3. **terciárna prevencia** predstavuje komplexnú starostlivosť o vážne narušené deti, účastníkov šikanovania, snaží sa zabrániť jeho opätovnému návratu.

Možnosti prevencie šikanovania na školách:

1. solidarita so slabším - ktorá sa zameriava na vytvorenie takej atmosféry v pedagogickom zbore i medzi žiakmi v triedach, aby chápali potrebu pomoci slabšiemu,

2. ochrana pred šikanovaním - sa realizuje prostredníctvom rozhovoru. So žiakmi a študentmi treba hovoriť o tom, že šikanovanie sa zaraďuje medzi nežiaduce správanie, s ktorým sa v triede môžu stretnúť, a ktoré treba ohlásiť pri jeho spozorovaní. Naučiť ich, kde a kedy sa situácia môže vyskytovať a kde postihnutí môžu hľadať pomoc,

3. práca s agresormi - vykonáva ju kvalifikovaný odborník v škole, ktorý riadi a manažuje proces výchovy a prevýchovy agresora spolu s rodičmi a inými odborníkmi. Je jednou z ďalších možností prevencie šikanovania na školách.

4. analýza šikanovania spolu so žiakmi - uskutočňuje sa formou dialógu, v ktorom by sa mali vypočúť názory žiakov na prejavy takéhoto správania sa.

Čl. 5 Podstatné znaky šikanovania

- a) úmysel bezprostredne smerujúci k fyzickému alebo psychickému ublíženiu druhému
- b) agresia jedného žiaka alebo skupiny žiakov
- c) opakované útoky

- d) nevyrovnaný pomer síl medzi agresorom a obeťou
- e) urážlivé nadávky, posmech
- f) odcudzenie vecí atď.

Čl. 6 Prejavy šikanovania

1. Priama podoba:

- a) fyzické útoky
- b) urážlivé prezývky
- c) nadávky
- d) posmech
- e) tvrdé príkazy agresora vykonať určitú vec proti vôle obeť
- f) odcudzenie vecí atď.

2. Nepriama podoba:

- a) zhoršenie vzťahov v triede
- b) vtieravé správanie agresora
- c) utiahnuté správanie obeť
- d) stráž pri dverách
- e) dieťa čaká, kým odídu ostatní zo školy
- f) obeť stojí cez prestávku pri kabinete učiteľov
- g) obeť sa bojí počas hodiny ísť na WC
- h) zhoršenie správania obeť i) zhoršenie prospechu obeť
- j) zvýšená chorľavosť
- k) rodičia vyslovia obavy zo šikanovania
- l) obeť máva „náhodné“ zranenia
- m) veci obeť sú zrazu v neporiadku

Čl.7 Kyberšikanovanie

Kyberšikanovanie možno definovať ako zámerné a opakované, poškodzujúce správanie spôsobované cez elektronické médiá (internet, mobil a iné).

Medzi negatívne činy v správaní detí, ktoré možno považovať za kyberšikanovanie:

- urážanie, posmievanie, nadávanie adresované obeť- pomocou SMS, e-mailov, v čete,
- telefonáty urážanie, posmievanie, nadávanie obeť viditeľné publiku - pomocou komentárov na profile sociálnych sietí (Facebook...), na webstránke, na blogu
- zosmiešnenie, poníženie viditeľné publiku - zverejnením fotky, fotomontáže, zosmiešňujúceho videa a pod.
- šírenie zosmiešňujúcich obsahov- rozposielanie pomocou SMS, MMS, emailov, zdieľania na sociálnych siet'ach
- kradnutie identity alebo vytvorenie falošnej virtuálnej identity obeť, ich zneužitie napr. vystupovanie a komunikovanie v niekoho mene

- posielanie obeti fotografií alebo videí s nevhodným či nepríjemným obsahom (niečo hnusné, desivé, znázorňujúce ubližovanie, sexuálne obsahy, násilie, brutalitu a pod.) alebo odkazy na ne
- vyhrážanie, zastrašovanie, vydieranie
- zverejňovanie či zneužitie osobných informácií
- sexuálne narážky a komentáre či návrhy na sex, ktoré sú veku neprimerané, nevhodné
- zámerné, systematické vylučovanie z komunikácie a interakcií

Čl. 8 Ciele školy

- snažiť sa vytvoriť prostredie obmedzujúce vznik šikanovania
- vhodnými prostriedkami zabrániť jeho trvaniu
- vytvárať pozitívnu klímu v triede, v celej škole
- budovať kladné medzilidské vzťahy
- zodpovednosť za správanie, uvedomovanie si dôsledkov správania - podporovať zdravie, zdravý životný štýl
- rozvoj sociálnych komunikatívnych zručností
- komunikácia so žiakmi, medzi žiakmi a pedagógmi, spôsob vyjadrovania, oslovovania
- zapájanie rodičov do diania v škole, informovať ich o dianí v škole vhodné využívanie voľného času

Čl. 9 Postup v prípade zistenia šikanovania

V prípade, že sa v priestoroch budovy počas školského vyučovania a na školských akciách zistí prípad šikanovania, je každý pedagogický i nepedagogický zamestnanec povinný postupovať nasledovne:

1. Zamestnanec, ktorý zistí šikanovanie, informuje o tejto skutočnosti triedneho učiteľa agresora a obeť (predtým si zistí meno a priezvisko žiakov a triedu, ktorú navštevujú), školského psychológa a člena vedenia školy.

2. Triedni učitelia si na vyšetrenie prizvú daných žiakov, zamestnanca školy, ktorý skutočnosť oznámil a školského psychológa (pri zachovaní dôvernosti). O danom vyšetrení spíšu zápis.

3. V zápise popíšu skutočnosť, vyjadrenia agresora a obeť a navrhnu opatrenia na riešenie.

4. Triedni učitelia agresora a obeť v spolupráci so školským psychológom si pozvú na pohovor rodičov, resp. zákonných zástupcov týchto žiakov. Aj o tomto stretnutí spíšu zápis (pri zachovaní dôvernosti). K pohovoru prizvú aj člena vedenia školy.

5. Po písomnom uzavretí celého prípadu, zvážení návrhov na opatrenia, vyjadrení agresora a obeť, rodičov, resp. zákonných zástupcov týchto žiakov riaditeľ školy rozhodne o ďalšom postupe v súlade so školským poriadkom školy, pracovným poriadkom školy, resp. zákonom č. 300/2005 Z. z. - Trestný zákon a zákonom č. 372/1990 Z. z. – Zákon SR o priestupkoch.

6. Nakoľko šikanovanie je závažným negatívnym spoločenským javom, celý prípad vyšetrenia šikanovania sa bude realizovať pri zachovaní dôvernosti až do vyriešenia daného prípadu. Týmto postupom nie je dotknutá informačná povinnosť školy.

7. V prípade, že tento negatívny jav zistí žiak školy, je povinný okamžite o tejto skutočnosti informovať svojho triedneho učiteľa alebo školského psychológa, prípadne člena vedenia školy.

Čl. 10 Metódy riešenia šikanovania

1. Pre vyšetrowanie šikanovania sa využije nasledovná stratégia:

- a) zaistenie ochrany obetiam
- b) rozhovor so žiakmi, ktorí na šikanovanie upozornili, rozhovor s obet'ou, s agresormi
- c) nájdenie vhodných svedkov, individuálne, prípadne konfrontačné rozhovory so svedkami (nikdy nekonfrontovať obeť a agresorov)
- d) kontaktovanie rodičov alebo zákonných zástupcov
- e) kontaktovanie školského psychológa, CVPP, PPP alebo diagnostické centrum (ďalej len „DC“)
- f) využitie anonymnej dotazníkovej metódy

2. Pri výskyte skupinového násillia voči obeť sa zachová nasledovný postup:

- a) okamžitá pomoc obeť
- b) dohoda riaditeľa školy s pedagogickými zamestnancami na postupe vyšetrowania
- c) zabránenie moźnej krivej výpovede agresorov, ich izolácia bez moźnosti dohodnúť sa na spoločnej výpovedi
- d) pokračujúca pomoc a podpora obeť
- e) v prípade potreby nahlásenie prípadu polícii
- f) kontaktovanie rodičov alebo zákonných zástupcov g) kontaktovanie PPP a CVPP, DC a pod.

Čl. 11 Opatrenia na riešenie situácie

1. Opatrenia pre obeť:

- a) odporučiť rodičom obeť vyhľadať individuálnu odbornú starostlivosť CVPP, PPP
- b) zorganizovať skupinový intervenčný program riaditeľom školy v spolupráci so školským psychológom
- c) informovanie a poradenstvo pre rodičov obeť

2. Opatrenia pre agresorov:

- a) odporúčenie rodičom agresorov vyhľadať odbornú starostlivosť CVPP, PPP
- b) zníženie známky zo správania
- c) výchovné opatrenia – napomenutie a pokarhanie triednym učiteľom, pokarhanie riaditeľom školy

3. Opatrenia v mimoriadnych prípadoch:

- a) odporúčanie rodičom umiestniť žiaka na dobrovoľný diagnostický pobyt do miestne príslušného DC, prípadne do liečebno-výchovného sanatória
- b) oznámenie príslušnému Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny – sociálno-právna ochrana detí za účelom využitia nutných výchovných opatrení v prospech maloletého v zmysle zákona č. 195/1998 Z. z. o sociálnej pomoci, v znení neskorších predpisov
- c) oznámenie príslušnému útvaru Policajného zboru SR, ak došlo k závažnejšiemu prípadu šikanovania, pri ktorom je podozrenie, že bol spáchaný trestný čin.

Čl. 12 Spolupráca školy s rodičmi žiakov

1. Pri podozrení na šikanovanie žiaka je potrebná spolupráca vedenia školy, koordinátora prevencie, školského psychológa, prípadne výchovného poradcu a ďalších pedagogických zamestnancov tak s rodinou obeť, ako aj s rodinou agresora. Nedá sa však predpokladať, že rodičia budú vždy hodnotiť situáciu objektívne, preto sa odporúča upozorniť ich na to, aby si všímali možné príznaky šikanovania a ponúknuť im pomoc. Pri pohovore s rodičmi majú dbať pedagogickí zamestnanci na taktný prístup a najmä na zachovanie dôvernosti informácií.
2. Pri podozrení na šikanovanie žiaka sú koordinátor prevencie drogových závislostí a sociálnopatologických javov, výchovný poradca, ale hlavne triedni učitelia povinní upozorniť rodičov žiakov:
 - a) aby si všímali možné príznaky šikanovania,
 - b) súčasne im ponúknuť pomoc. Táto povinnosť platí tak pre rodinu obeť ako aj pre rodinu agresora.
3. Pri pohovore s rodičmi sú učitelia povinní dbať na taktný prístup a najmä zachovanie dôvernosti informácií.
4. Spoluprácu pri danej problematike so špecializovanými inštitúciami za školu zabezpečuje výchovný poradca a koordinátor prevencie drogových závislostí a sociálno-patologických javov.
5. Pri podozrení, že šikanovanie naplnilo skutkovú podstatu priestupku alebo trestného činu, je riaditeľ školy povinný oznámiť túto skutočnosť príslušnému útvaru PZ SR.
6. Riaditeľ školy je povinný bez zbytočného odkladu oznámiť orgánu sociálno-právnej ochrany skutočnosť, ktoré ohrozujú žiaka, alebo že žiak spáchal trestný čin, prípadne opakovane páchal priestupky.

NÁVRH PREVENTÍVNYCH AKTIVÍT NA SKUPINOVÚ PRÁCU

1. **Sledovanie klímy v jednotlivých triedach** – dotazník, vyhodnotenie dotazníkov, so zistenými skutočnosťami pracovať formou situačných hier a aktivít v rámci triednických hodín /agresor-obet’/.
2. **Olympiáda ľudských práv**
3. **Ľudské práva a práva dieťaťa** – návšteva výchovno-vzdelávacieho podujatia podľa ponuky
4. **Aktivita podľa ponuky CPPPaP pre žiakov 5.,6. a 7. ročníka** – formovanie kolektívu, vzťahy, výchova k tolerancii, **RUVZ pre žiakov 8. a 9. ročníka** – výchova k manželstvu a rodičovstvu, prevencia pohlavne prenosných ochorení a infekcie – HIV/AIDS, primárna prevencia závislosti – problematika legálnych drog zo zdravotného aspektu
5. **Sledovanie klímy v škole** – dotazník, vyhodnotenie dotazníkov triednym učiteľom, zistené skutočnosti predložiť výchovnej poradkyňi
6. **Riziká práce v zahraničí a prevencia pred neľudským zaobchádzaním** – beseda so psychológom CPPPaP
7. **Mediálna výchova-bezpečnosť na internete** (vyžitie rozprávok Ovce.sk). Hlavná myšlienka tohto bloku bude naučiť deti používať moderné technológie bezpečne a zodpovedne. Témy jednotlivých rozprávok poukazujú na diskrimináciu a rasizmus na internete, reťazové listy šťastia, kybernetické prenasledovanie, prezrádzanie majetkových pomerov neznámym osobám, anorexia a pod.

CIELE PREVENTÍVNEHO PROGRAMU

- zlepšenie medzil'udskej komunikácie
- rozvoj sebapoznávania a poznávania iných
- sebareflexia a sebauvedomovanie
- riešenie konfliktných situácií vo vzťahu k rovesníkom a dospelým
- rozvoj kooperácie, empatie a spolupatričnosti v skupine
- riešenie problému šikanovania v skupine

Každé skupinové stretnutie pozostáva zo štyroch častí:

1. úvod – rozohrievacia aktivita
2. hlavná zážitková aktivita
3. spätná väzba, reflexie
4. záver, vyhodnotenie skupiny

1. Námety pre aktivity

- ***Na sochy***

Cieľ: spolupráca na neverbálnej úrovni

Pomôcky: nie je potrebný materiál

Čas: 15 min

Realizácia: deti rozdelíme do dvojíc. Vysvetlíme im, že najskôr si každý zvolí názov svojej budúcej sochy, ktorý neprezradí. Jeden z dvojice sa stane hrudou hlíny a druhý sochárom. Sochár má príležitosť vytvárať sochu, akú chce, ktorá najlepšie vystihuje jeho vybraný názov. Sochár teda sformuje celé telo partnera do príslušného postoja. Keď je socha hotová, ten, ktorý ju predstavuje háda jej názov, pričom mu deti aktívne pomáhajú. Zároveň ostatným referuje, ako sa v danom postoji cítil. Postupne sa vystriedali všetky deti.

- ***Ako sa máš***

Cieľ: deti sa učia vyjadriť otvorene ako sa cítia

Pomôcky: tabuľa, krieda

Čas: 15 min

Realizácia: na tabuľu sme nakreslili tri tváre. Jedna vyjadrovala skutočnosť som nešťastný, druhá som šťastný, tretia vyjadrovala zmiešané emócie. Nad tváre sme napísali: „Ako sa máš“ Potom sme deti vyzvali, aby napísal svoje meno pod jednu zo znázornených tvárí. Zároveň sme sa rozprávali, prečo majú takú náladu akú majú.

- ***Státie na papieri***

Cieľ: Rozohrievacia, pocit spolupatričnosti v kolektíve

Pomôcky: papiere Čas: 10 min

Realizácia: skupinu rozdelíme do viacerých podskupín. Postavíme ich na veľký papier s inštrukciou, že všetci členovia skupiny musia byť na tomto papieri. Postupne skladáme papier na menšie časti. Sledujeme ako tento problém riešia jednotlivé skupiny a môže nasledovať diskusia o možnostiach riešenia.

- **Zmierovanie**

Cieľ: Uvedomiť si, aké je ospravedlnenie dôležité, naučiť sa priznať si svoju chybu. Snaha naučiť sa znášateľnosti, učenie sa nadviazať kontakt aj v prípade často krát neopodstatneného konfliktu.

Pomôcky: Stoličky

Postup: Pedagóg náhodným výberom vytvorí páry. Dvojice si sadnú na stoličky tvárou k sebe. Jeden žiak hrá urazeného. Úlohou druhého žiaka v páre je snažiť sa s ním akýmkoľvek spôsobom, aký uzná za vhodný, zmieriť. Môže sa snažiť svojho spolužiaka rozosmiať alebo sa priamo ospravedlniť, úprimne zhodnotiť svoje nevhodné konanie a zhodnotiť, aké okolnosti ho k tomuto konaniu viedli. Ospravedlňujúci sa môže vyjadrovať ako verbálne, tak aj neverbálne (štuchanie, letmý dotyk, hladkanie, ai.). Po úspešnom zvládnutí úlohy si žiaci roly vymenia, t.j. ospravedlňujúci sa hrá urazeného.

Diskusia: V rámci diskusie sa pokúsime spoločne so žiakmi zodpovedať nasledujúce otázky: „Kedy vás niekto urazil a neospravedlnil sa? Ako dlho si takúto situáciu pamätáte? Ako ste sa cítili? Urazili ste už niekedy niekoho?“

- **Šikanujú moju spolužiačku...ako sa zachovať?**

Cieľ: Osvojenie si postupov pre zvládanie šikany nasmerovanej na spolužiakov. Naučiť sa správne reagovať na prítomnosť šikany v triede, zastať sa spolužiaka, nebyť len pasívny divák. Uvedomiť si, že aj šikanovaní a znevýhodnení žiaci môžu niečím vynikať a majú svoje kladné vlastnosti.

Pomôcky: Žiadne.

Postup: Žiakom prečítame alebo prerozprávame príbeh jednej žiačky, v ktorom by bola naznačená situácia odmietania žiaka kolektívom. Treba dať však veľký pozor, aby sa v triede nevyskytli žiaci, ktorí sa podobajú na postavu príbehu (aby príbeh nespustil nevhodné reakcie!). Vtedy treba príbeh vhodne modifikovať, prípadne si vymyslieť iný.

Veronika je pomerne nenápadné dievča s priemerným školským prospechom- učí sa na dvojky, trojky. Vo svojom voľnom čase rada navštevuje výtvarný kurz. V triede je tichá, má dve kamošky, s ktorými si rozumie najlepšie. Ostatní spolužiaci si z nej ale často robia srandu, čo jej je nepríjemné. Smejú sa jej, že nenosí značkové oblečenie, že nemá mp3 prehrávač a super mobil s rôznymi funkciami. Volajú ju suchárka, pretože sa často nehráva na počítači, nečítuje so spolužiakmi, nevyzná sa tým pádom v internete, ani v playstation. Cez prestávky sa občas porozpráva so svojimi dvoma kamoškami, alebo si kreslí rôzne obrázky. Zo spoločných triednych aktivít je spolužiakmi často krát vylúčená so slovami: „Neotravuj, nechceme ťa tu, choď si radšej nakresliť nejaké umelecké dielo.“

Diskusia: So žiakmi sa porozprávame o príbehu: Ako by si sa zastal Veroniky? Čo by si povedal spolužiakom? Čo môžeme urobiť, keď vidíme, ako niekto ubližuje spolužiakovi? Diskusiu musí vedúci smerovať tak, aby viedol deti k aktívnemu zastaniu sa potenciálnej obete šikany, aby im ukázal, že aj to, čo je odlišné, môže byť zaujímavé.

- **Nie, neprosím si; nie, neurobím to...**

Cieľ: Naučiť sa zdvorilo, bez pocitu viny, odmietnuť požiadavku, s ktorou nesúhlasím.

Pomôcky: Stoličky.

Postup: Žiaci si posadajú do kruhu. Dvojica oproti sebe si navzájom adresuje žiadosti, ktoré majú byť zdvorilo odmietnuté. Úlohou jedného žiaka v páre je adresovať druhému žiadosť, na ktorú má žiak/čka sediaci/a oproti reagovať odmietavo, ale bez agresivity, či verbálneho urážania. Preferujú sa priateľské, ale rázne odmietnutia, ktoré môžu byť aj humorne podfarbené. Po prvom kole sa úlohy žiakov vymenia, t.j. žiak, ktorý v predchádzajúcom kole odpovedal, tento krát prednesie svoju požiadavku.

Príklady žiadostí:

1. „Chýbajú mi práve teraz nejaké peniaze. Požičaj mi!“
2. Spolužiak si chce požičať tvoj nový bicykel. „Chcem sa bicyklovať, vezmem si ho na pár minút!“
3. „Nechcelo sa mi robiť si na hodine poznámky. Môžem si ich odpísať?“
4. Starší žiak ti ponúka cigaretu: „Tu máš, nebuď padavka, kludne si daj!“
5. V triede. „Chcem tvoju desiatu, som veľmi hladný. Aj tak si už bol na obede a ja nie. Dáš mi ju?“
6. Sedíš v autobuse, a v tom k tebe pristúpi spolužiak. „Vstávaj, mám ťažkú tašku, pusti ma sadnúť si!“

2. Hry na rozvoj vzťahov v triede

• **Ruky**

Pokyny pre žiakov: Obkreslite si na papier obidve ruky. Na každý prst napíšte jednu z vašich schopností alebo vlastností, ktoré si zaslúžia obdiv.

Pokyny pre učiteľa: Povedzte žiakom o tom, prečo je potrebné byť sám so sebou spokojný. Definujte, čo je sebaúcta. Povedzte im, že ľudia, ktorí sú spokojní sami so sebou, nemajú potrebu robiť zle iným, povyšovať sa, útočiť, ohovárať a biť sa. Keď deti schopnosti a vlastnosti napíšu do rúk, rozdeľte ich do skupín, v ktorých si navzájom čítajú to, čo napísali. Ak máte žiakov menej, môžu si urobiť komunikačný kruh. Na záver v rámci diskusie sa žiakov opýtajte, na čo pri tejto činnosti prišli a ako sa pri písaní cítili.

• **Mozaika**

Pokyny pre žiakov: Z výkresu si vystrihnite deväť štvorcíkov a nakreslite si na ne deväť najdôležitejších udalostí z vášho života. Potom si ich nalepte na výkres ako mozaiku.

Pokyny pre učiteľa: Povedzte deťom, aby sa poriadne zamysleli nad dôležitými udalosťami, ktoré prežili a aby z nich vybrali deväť najdôležitejších a nakreslili ich na vystrihnuté štvorce a vytvorili na výkres mozaiku. Potom deti rozdeľte do skupín a povedzte im, aby sa o svojich mozaikách porozprávali.

- **Zrkadloví dvojníci**

Pokyny pre žiakov: Zamyslite sa nad tým, či ste už niekedy mali kamaráta, kamarátku, ktorá sa vám veľmi podobala. Stretli ste niekoho, kto mal podobné pocity a názory ako vy?

Pokyny pre učiteľa: Povedzte deťom, aby sa dali do dvojíc. Potom sa postavia proti sebe a rozdelia sa na A a B. Vyzvete „áčka“, aby robili plynulé a pomalé pohyby tak, aby ich „béčka“ mohli kopírovať. Každá dvojica by sa mala pohybovať synchronne. Po niekoľkých minútach deti vyzvete, aby si úlohy vo dvojiciach vymenili. Na záver im povedzte, že nikto nebude druhého viesť, ale obaja sa budú rovnako naraz pohybovať. Potom sa ich opýtajte, čo si všimli, keď sa pohybovali súčasne. Aké mali pocity?

- **Dve strany mince**

Pokyny pre žiakov: Ľudia sú zložité bytosti. Každý z nás prežíva množstvo pocitov a má rôzne skúsenosti. Čo je na tebe jedinečné alebo odlišné?

Pokyny pre učiteľa: Rozdajte deťom papierové taniere. Potom im povedzte, aby sa na obidve strany obkreslili ruku a očíslovali prsty od 1 do 5. Na každý prst napíšu odpoveď na jednu otázku. Žiakom môžete dať napríklad tieto otázky:

1. Aká hudba sa ti páči?
2. Aké športy máš najradšej?
3. Aké máš domáce zvieratká?
4. Ako vyzerali tvoje najkrajšie prázdniny?
5. Čo sa ti najviac páči v škole?

Na druhú stranu taniera budú opäť písať odpovede, ale otázky sú už trochu náročnejšie na premýšľanie a sú zamerané na ich najvnútornejšie pocity.

Napríklad:

1. Čo ťa na svete hnevá?
2. Čo by si chcel(a) dobre ovládať?
3. Čo myslíš, aký bude tvoj život o päť rokov?
4. Čo myslíš, ako budeš žiť, keď budeš dospelý(á)?
5. Keby si mohol (mohla) vo svojom živote zmeniť jednu vec, ktorá by to bola?

Keď žiaci napíšu odpovede, rozdeľte ich do skupín, kde si navzájom prečítajú, čo napísali. Ak máte menej žiakov, môžete pracovať v kruhu. V závere sa ich opýtajte, ako sa cítili pri práci, s ktorou úlohou mali najväčší problém, aké mali pocity, keď čítali odpovede.

- **Základne kamene**

Pokyny pre žiakov: Nakreslite si kamene, do ktorých vpíšete odpovede na otázky: Čo alebo kto ti pomáha, keď si nevieš pomôcť? Čo ti robí radosť? Ako riešiš svoje problémy?

Pokyny pre učiteľov: Vysvetlite žiakom, aké je potrebné, aby náš prístup k životu stál na pevných základoch. Súčasťou stabilného života sú hodnoty, ktoré človek uznáva, jeho zvyky,

presvedčenie a nádej. Základnými kameňmi môžu byť domov, babička, rodičia, súrodenci, škola, šport, cirkev, kamaráti a podobne. Po vypracovaní úlohy poskytnite žiakom dostatok času na porovnanie svojich názorov vo dvojiciach alebo v skupinách. V závere sa ich môžete opýtať, čo bolo cieľom tejto činnosti, prečo sú základy dôležité, prečo je nutné, aby ľudia o svojom živote premýšľali.

- **Odznak**

Pokyny pre žiakov: Pochváľte sa svojim nadaním. Na čo máte talent? V čom vynikáte? Čo vás najviac baví?

Pokyny pre učiteľa: Povedzte žiakom, aby si z výkresu vystrihli kruh, obdĺžnik, trojuholník, štvorec alebo iný tvar, ktorý si potom pripevnia špendlíkom na odev ako odznak. Potom na vystrihnutý útvar nakreslia to, v čom sú najlepší. Neskôr v skupinách alebo v rámci celej triedy sa porozprávajú o obrázku, ktorý majú pripevnení na odeve. Môžu pracovať aj vo dvojiciach a navzájom robiť interview. Dvojice tri alebo štyrikrát vymeňte.

- **Podobnosť a odlišnosť**

Pokyny pre žiakov: Žiaci, budeme skúmať, v čom sa na seba podobáte a v čom sa líšite.

Pokyny pre učiteľa: Rozdeľte žiakov do dvojíc. Navrte dvojice z kamarátov. Dvojiciam dajte za úlohu nájsť sedem vecí, v ktorých sa jeden na druhého podobajú a sedem vecí, v ktorých sa líšia. V závere môžete dať žiakom nasledujúce otázky:

- Čo ste zistili o svojom spolužiakovi?
- Prišli ste na niečo zaujímavé?
- Čo bolo pre vás ťažšie určiť? Podobnosť alebo odlišnosť?
- Myslíte si, že po tomto cvičení poznáte spolužakov lepšie?

- **Dotyk**

Pokyny pre žiakov: Všetci sa postavte. Budem vymenúvať rôzne vlastnosti alebo charakteristické črty žiakov a vašou úlohou bude nájsť človeka, ktorému táto vlastnosť patrí a dotknúť sa ho.

Pokyny pre učiteľa: Vysvetlite žiakom, že cieľom hry je nájsť človeka s určitou vlastnosťou a dotknúť sa ho. Žiaci sa budú dotýkať danej osoby dovedy, kým nepoviete ďalšiu vlastnosť. Môžete použiť napríklad takéto vety: „Dotknite sa niekoho, kto nemá rád matematiku. Dotknite sa niekoho, kto vyhral recitačnú súťaž. Dotknite sa niekoho, kto dal tento týždeň najviac gólov pri futbalovom zápase.“

- **PodĎakovanie**

Pokyny pre žiakov: Žiaci, dnes si budeme písať ďakovné lístky.

Pokyny pre učiteľa: Rozdeľte žiakov do skupín po štyroch až šiestich. Rozprávajte sa s deťmi o tom, aké je dôležité svoju vďačnosť prejavíť a ako tým spôsobia radosť niekomu inému. Žiaci potom píšú pre každého člena skupiny jedno podĎakovanie, ktoré podľa vlastnej fantázie môžu vyzdobiť. Môžu podĎakovať napríklad takýmto spôsobom:

- Ďakujem, že si môj priateľ.
- Ďakujem, že mi požičiavaš pero.
- Ďakujem, že si mi pomohol s domácou úlohou.

Poskytnite žiakom dostatok času na písanie a premýšľanie. Potom sa ich môžete opýtať, ako sa cítili, keď poďakovanie písali a a tiež, ako sa cítili, keď poďakovanie dostali.

- **Balóny a kotvy**

Pokyny pre žiakov: Žiaci, zamyslite sa nad tým, čo vás povznáša a čo vás tiahne ku dnu? Každý človek prežíva šťastné i menej šťastné obdobia. Dnes budete premýšľať nad tým, čo vám robí radosť a čo nie.

Pokyny pre učiteľov: Pripravte si obrázky kotvy a balóna, ktoré sú spojené na obrázku čiarou. Starší žiaci si to môžu aj sami nakresliť. Povedzte žiakom, aby do kotvy napísali to, čo ich trápi, hnevá, čo ich ťahá ku dnu a do balóna zase to, čo im robí radosť, čo ich povznáša. Triedu rozdeľte do dvojíc. Každý člen dvojice má tri minúty na to, aby porozprával o svojej kotve a balóne. Po uplynutí času sa vytvoria nové dvojice a tie sa opäť rozprávajú. Takto sa viacerí žiaci môžu navzájom spoznávať.

- **Vo vnútri a von**

Pokyny pre žiakov: Čo ľudia o vás vedia? Čo im o sebe prezrádzate? Prečo? A naopak, čo pred spolužiakmi skrývate? Čo nechcete, aby ľudia vedeli? Prečo?

Pokyny pre učiteľov: Rozdajte Žiakom papiere. Povedzte im, aby na jednu stranu napísali, čo im nerobí problém o sebe prezradiť a na druhú stranu píšú o veciach, ktoré spolužiaci ešte nevedia. Dobrovoľníci potom prečítajú, čo napísali. Ak žiaci nechcú čítať pred celou triedou, tak ich do toho nenúťte. Ak chcú môžu to prečítať niekomu vo dvojici alebo v malej skupine.

Plnenie Programu prevencie šikanovania sa bude uskutočňovať aj v rámci vyučovacích predmetov: občianska výchova, etická výchova, náboženská výchova, triednická hodina